

Suša, Ivan

Využitie komparatívneho prístupu vo vyučovaní literárnej vedy

Slavica litteraria. 2015, vol. 18, iss. 1, pp. [103]-113

ISSN 1212-1509 (print); ISSN 2336-4491 (online)

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/134458>

Access Date: 17. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

IVAN ŠUŠA

VYUŽITIE KOMPARATÍVNEHO PRÍSTUPU VO VYUČOVANÍ LITERÁRNEJ VEDY¹

Abstrakt

Príspevok je jedným z výstupov riešiteľa projektu, zameraného na inovatívne kroky pre potreby vysokoškolského vzdelávania v 21. storočí. Jeho cieľom je zdôrazniť potrebu medzipredmetových vzťahov v rámci literárnovedných kontextov, najmä na osi teória literatúry – (genológia) – literárna komparatistika, s areálovými presahmi v rámci jednotlivých disciplín. Autor na základe konkrétnych textov z odporúčaných publikácií usúvzťažňuje základné postuláty porovnávacieho uvažovania v rámci vyučovania vybraných literárnovedných a translatologických predmetov, a to v kontexte tzv. spoločného základu pre študentov cudzích jazykov na vysokých školách filozofického, resp. humanitného zamerania.

Abstract

EMPLOYING THE COMPARATIVE APPROACH IN TEACHING LITERARY RESEARCH

This article is a partial result of scientific and pedagogical project of Ivan Šuša. The paper is focused on innovative aspects and requirements of science and teaching in the 21th century. The aim of this article is to underline the necessity of research of mutual relations among individual subjects, f. ex. in Literary Science – relations between Theory of Literature and Theory of Literary Comparatics and its intersections. The author analyses the concrete texts from publications destined for students of universities, and concerned Literary Comparatics, ineliterary relations and Translatology in context of programs for students of foreign languages, literature and culture. Author also offers the innovative teaching forms and methods.

Kľúčové slová

literárna komparatistika ■ medziliterárny proces ■ komparatívny prístup ■ areálové/spaciálne štúdiá ■ diverzita

¹ Štúdia je súčasťou výstupov projektu – operačného programu *Vzdelávanie: Inovatívne kroky pre potreby vysokoškolského vzdelávania v 21. storočí. Tvorba a inovácia medzifakultných ŠP vo svetových jazykoch na FHV a EF UMB*, ITMS 26110230109. Moderné vzdelávanie pre vedomostnú spoločnosť. Projekt je spolufinancovaný zo zdrojov EÚ.

Key words

literary comparatics ■ interliterary process ■ comparative approach ■ areal studies ■ diversity

Úvod

Teória a dejiny literárnej komparatistiky sú u nás vo vysokoškolských študijných programoch zväčša súčasťou širších blokov, napríklad literárna veda, úvod do literárnej vedy a podobne. Ak jestvujú ako samostatný predmet, ide najmä o programy slovakistiky v učiteľských či neučiteľských (tzv. vedeckých) odboroch. Na Univerzite Mateja Bela v Banskej Bystrici sme literárnu komparatistiku zaradili nielen do programu slovenský jazyk a literatúra, ale od roku 2007 sa stala súčasťou povinného tzv. translatologického základu aj pre študentov cudzích jazykov v odbore prekladateľstvo a tlmočníctvo (konkrétne v slavistických a romanistických programoch, v anglistike a amerikanistike, v germanistike a hungaristike). V rámci tohto základu sa prelína literárna komparatistika a translatológia, najmä ako medziliterárny kontext pri štúdiu cudzích jazykov, literatúr a kultúr. Literárna komparatistika sa vďaka novovzniknutej Katedre translatológie na Filozofickej fakulte Univerzity Mateja Bela dostala aj do navrhovaných novoakreditovaných programov (máme na mysli celoštátnu komplexnú akreditáciu Ministerstva školstva SR v roku 2014) prekladateľstva a tlmočníctva na najbližších minimálne šesť (no veríme, že i viac) rokov. V súčasnosti sme riešiteľmi projektu *Tvorba a inovácia medzifakultných ŠP vo svetových jazykoch na Fakulte humanitných vied* [v súčasnosti na Filozofickej fakulte – pozn. I. Š.] a *Ekonomickej fakulte UMB* v rámci operačného programu Európskej únie Vzdelávanie. Súčasťou tohto projektu je aj príprava spoločných medzifakultných programov medzi dvoma uvedenými inštitúciami, do ktorých sme zaradili aj predmety, súvisiace so slovakistikou, prekladom a medzikultúrnymi vzťahmi. Vhodným prístupom, ktorý premostí jednotlivé predmety a vedecké oblasti, je práve komparatívny prístup a v širšom inštitucionalizovanom kontexte i komparatistika ako veda.²

² Ako pozitívny a inšpiratívny príklad zo susednej Českej republiky vidíme v rámci vysokoškolského štúdia humanitne orientovaných disciplín Ústav slavistiky na Filozofickej fakulte Masarykovej univerzity v Brne. Vďaka vedeckému a pedagogickému tímu, vedenému profesorom Ivom Pospíšilom (prof. Miloš Zelenka, doc. Jiří Gazda, v minulosti prof. Ludvík Štěpán a i., nehovoriac o medzinárodnej spolupráci s ďalšími pracoviskami podobného zamerania v zahraničí) sa podarilo vybudovať silnú literárnu komparatistiku nielen v rámci bakalárskeho a magisterského, ale i doktorandského stupňa (spomeňme odbor literárna kom-

Komparatívny prístup vo vyučovaní disciplín literárnej vedy

Ako sme už naznačili, literárno-komparatistické či medziliterárne aspekty je možné v pedagogickom procese traktovať aj v rámci širších literárnovedných blokov a prelínať tak viacero metód, prístupov a disciplín. V minulosti sa často využíval neefektívny a neraz i nezmyselný tzv. „školský“ prístup – t. j. mechanické porovnávanie vybraných literárnych textov bez kontextuálneho a metodicko-metodologického uchopenia. V nasledujúcich riadkoch si na konkrétnych príkladoch ukážeme, ako môžeme komparatívny prístup využiť vo vysokoškolskej pedagogickej praxi. V rámci nášho predmetu (pod názvom Seminár z literárnej komparatistiky) traktujeme nasledujúce oblasti: všeobecno-teoretické aspekty literárnej komparatistiky (vymedzenie pojmu, miesto literárnej komparatistiky v systéme literárnej vedy), naznačenie vývinu literárnej komparatistiky; areálové presahy (najmä vo vzťahu ku genológii); geografické determinanty medziliterárnosti, osobitnú pozornosť venujeme vzťahu literárna komparatistika – umelecký preklad a v analytickej časti sa zameriavame na kontaktologicko-typologické súvislosti (na základe ukážok konkrétnych textov).

Vyšpecifikovanie týchto oblastí je determinované dotáciou hodín (v našom prípade dve hodiny týždenne) a odborným zameraním študenta, resp. študijného programu a odboru (jednotlivé cudzie jazyky a kultúry v odbore prekladateľstvo a tlmočníctvo, ktoré sa študujú na danej fakulte). Východiskom sú pre nás predovšetkým nosné monografické komparatistické práce Dionýza Ďurišina *Teória literárnej komparatistiky*, *Systematika medziliterárneho procesu*, *Teória medziliterárneho procesu* a *Čo je svetová literatúra?* (všeobecné informácie, vývinový aspekt, poukázanie na medzinárodné výskumy autora, najmä po roku 1989, vedecké interferencie a spolupráca medzi slovenskou, českou literárnou komparatistikou smerom k európskym a svetovým výskumom)³. Vzhľadom na doterajšiu

paratistika v programe filológia či teória areálových štúdií). Okrem orientácie na integrovanú žánrovú typológiu je potrebné spomenúť i ďalšie vzdelávanie pracovníkov v odbore filologicko-areálových štúdií v rámci Centra filologicko-areálových štúdií, nehovoriac o samostatnom Kabinete areálových štúdií a Kabinete slavisticko-stredoeurópskych štúdií.

³ Z mimoriadne bohatej brnianskej literárnovednej produkcie v súvislosti s naznačenou témou vyberáme: ZELENKA, Miloš: *Česká a slovenská literárna komparatistika 20. storočia*. In: Trináct let po/Trináct rokov po... Brněnské texty k slovakistice IX. Eds. Ivo Pospíšil – Miloš Zelenka – Anna Zelenková. Brno: FF MU, 2006, s. 260–272; ďalej POSPÍŠIL, Ivo – ZELENKA, Miloš: *Meziliterární společenství – meziliterárnost – meziliterární centrizmy – světová literatura*

vedeckú a publikačnú činnosť autora tohto príspevku a pedagogickú aprobáciu (slovenský jazyk a literatúra – taliansky jazyk a kultúra)⁴, hojne využívame okrem známych slavistických výskumov Ďurišina a jeho tímu aj vzájomné vedecké postuláty v rámci spolupráce slovenskej a talianskej literárnej komparatistiky, najmä s Armandom Gniscim, Francou Sinopliovou a ďalšími (smerom k širšiemu kulturologickému uchopeniu).

Komparatívny prístup v areálových presahoch teória literatúry – genológia

V rámci predmetu literárna veda je možné zosumarizovať, charakterizovať a usúvzťazniť jednotlivé žánre či druhy s poukázaním na paralely a diferencie v rámci odlišného terminologického systému genológie – najlepšie, ak má daný vysokoškolský pedagóg znalosti o zahraničných výskumoch na analogickú problematiku, resp. tematiku (napr. autor tohto príspevku využil pre banskobystrických a neapolských vysokoškolských študentov slovensko-česko-taliansky literárnovedný kontext).

Pri druhovo-žánrovej aplikácii ponúkame študentom nasledujúcu štruktúru: český autor, reprezentovaný ideami Josefa Hrabáka či Štěpána Vlašina, slovenský/dolnozemský autor – teoretické východiská Michala Harpáňa a západný (v našom prípade taliansky) autor – Francesco Manna.⁵Teórii literatúry takto nerozdeľuje (t. j. z hľadiska kapitol), no venuje výraznú pozornosť práve vzťahu lyriky a epiky z hľadiska sujetovosti a nesujetovosti ako štruktúrnej kategórie, vzťahu sujetu a fabuly, motívu a témy. Epiku rozdeľuje Hrabák na veľkú (jej reprezentantmi sú epos a román – a to aj v diachronickom aspekte), strednú (novela, poviedka, romanetto) a drobnú (anekdota, rozprávka,

(*Ke koncepci Ďurišinova tímu*). Opera Slavica 17, 1997, č. 7; tenže: *Metodologické kořeny a souvislosti koncepce Ďurišinova tímu*. In: Dobrodružstvo bádania (O živote a diele Dionýza Ďurišina). Ed. Ján Koška. Bratislava: Ústav svetovej literatúry SAV, 2002, s. 75–89 a i.

⁴ Porov. ŠUŠA, Ivan: *Komparatistické a prekladové aspekty v slovensko-talianskych medziliterárnych vzťahoch*. Banská Bystrica: FHV UMB, 2011.

⁵ Porov. HARPÁŇ, Michal: *Teória literatúry*. 4. vyd. Bratislava: ESA, 2009; HRABÁK, Josef: *Poetika*. Praha: Československý spisovateľ, 1977; MANNA, Francesco: *Lingua e Stile*. Miláno: Carlo Signorelli, 2003; VLAŠÍN, Štěpán: *Slovník literární teorie*. Praha: Československý spisovateľ, 1977.

bájka, parabola). „Hrabákovu“ drobnú epiku Harpáň uvádza ako jednoduché formy epiky, osobitne uvažuje o lyricko-epických žánroch (napr. balada). Tretím literárnym druhom (terminológia Harpáňa), resp. žánrom (terminológia Hrabáka) je dráma. Vlašín v súvislosti s členením na druhy a žánre hovorí aj o členení literatúry podľa jazykových foriem – na poéziu, prózu a drámu, t. j. na reč viazanú, neviazanú a dialóg (mimochoodom, táto koncepcia je blízka aj talianskej literárnej vede). Chápanie termínu literárny druh z hľadiska jednotlivých útvarov (román, tragédia a pod.) je podľa neho druhotné, a preto je v tomto prípade lepšie uvažovať o termíne žaner (tu má bližšie k Harpáňovi ako k Hrabákovi). Žánrové formy označuje Josef Hrabák ako útvary jednotlivých žánrov, tento termín však terminologicky nevysvetľuje (používa ho aj v kontexte pojmu žaner). Konkrétne formy, ako napr. hrdinský a rytiersky epos uvádza Michal Harpáň, môžeme k nim pridať ešte napr. i historický, romantický, duchovný epos (kompatibilný s talianskym termínom *il poema sacro*) a komický (v tal. *il poema comico*), ktorý menuje aj Talian Manna, zaraďuje ho však do tzv. didaktických žánrov. Rozdiely sú aj v zaradeniach diel k jednotlivým typom. Kým Harpáň uvádza dielo Torquatta Tassa *Oslobodený Jeruzalem* (v tal. *La Gerusalemme Liberata*) ako historický epos, Manna ho radí k hrdinskému eposu, dielo Danteho Alighieriho *Božská komédia* (v tal. *La Divina Commedia*), ktoré Harpáň označuje za duchovný epos, Manna priraduje k didaktickému žánru a k žánrovej forme alegorického eposu. Obaja sa zhodli v prípade diela Lodovica Ariosta *Zúrivý Roland* (v tal. *L'Orlando Furioso*) – patrí podľa nich k rytierskemu eposu.⁶

Takto koncipovaný a terminologicky usúvzťažnený systém núti študentov uvažovať v súvislostiach, rozvíjať podstatu a extenziu jednotlivých pojmov, sémanticky ich napĺňať, no hlavne – začnú uvažovať v širších, i keď stále literárnovedných kontextoch, napr. v smere teória literatúry – (genológia) – literárna komparatistika (s upozornením učiteľa na presahy v rámci jednotlivých disciplín).⁷

⁶ ŠUŠA, Ivan: *K terminologickej diferenciacii v oblasti žánrovej klasifikácie (z aspektu česko-slovenskej teórie literatúry)*. In: *Litteraria Humanitas. Problémy poetiky*. Eds. Josef Dohnal – Danuše Kšicová – Ivo Pospíšil. Brno: FF MU, 2006, s. 375–384.

⁷ V širšom kontexte porov. POSPÍŠIL, Ivo: *Literární genologie*. Brno: Masarykova univerzita, 2014.

Komparatívny prístup v areálových a spaciálnych štúdiách

Slovenský literárny komparatista Dionýz Ďurišin vo svojich viacerých vedeckých prácach (od početných štúdií až po jeho monumentálnu publikáciu *Čo je svetová literatúra?*) zdôrazňoval koncept medziliterárnosti a na teórii medziliterárnosti vystaval bádanie v rámci štúdia inonárodných literatúr a následného systematizovania v jednotlivých literárnohistorických jednotkách. Boli to práve práce Dionýza Ďurišina, ktoré medzi prvými riešili otázky geografických determinantov v literatúre, či už v kontexte medziliterárnych spoločenstiev – ktorých jedno z kritérií je práve geografické kritérium –, alebo ešte viac vyšpecifikované medziliterárne centrizmy či neskôr (a to i v prípade ďalších literárnych komparatistov) zónové komplexy. Teritoriálny a jazykový aspekt je prítomný aj vo všeobecne uznávanom koncepte, ktorý našiel aplikáciu v biliterárnosti a dvojdmosti (ten, samozrejme, nie je naviazaný len na Ďurišinovu teóriu). Rovnako môžeme spomenúť aj binaritu vzťahov metropolitné a koloniálne literatúry, teda zvykové (konvenčné) chápanie tzv. metropolitných národov (anglická, waleská, škótska, írsko v zmysle britská literatúra), ako aj spoločenstvo novokoloniálnych anglojazyčných literatúr, resp. anglofónne medziliterárne spoločenstvo a podobne. Špeciálnym prípadom sú polyliterárne systémy, založené na rôznorejazyčnosti jednotlivých teritórií, ako napríklad v krajinách bývalého Sovietskeho zväzu a podobne.

Pre študentov navrhujeme využiť najnovšie výskumy profesora Iva Pospíšila v uvedenej oblasti, zhmotnené do publikácie *Literární věda a teritoriální studia*. Uvedené dielo môžeme chápať vo vzťahu literárna veda ako súhrnný či obecný pojem a teritoriálne štúdiá v užšom kontexte, ktorý však usúvzťažňuje so strechovým termínom. A práve na túto všeobecnú časť nadviazal jednotlivé prístupy, ktoré nás zaujímajú – teda teritoriálne, priestorové, areálové – a aplikoval ich na územné poňatie literatúry. Pospíšil vidí jednotlivé diela predovšetkým z hľadiska vývoja (resp. vývinu) a typológie teritoriálnych a spaciálnych štúdií. Ako uvádza, „v případě literární vědy, nikoli celé filologie, dávám v této souvislosti přednost pojmu „teritoriální studia“ kvůli jejich výraznějšímu spojení s významem „země“, „území“ než s tím, co vyjadřuje anglické slovo „area“, tedy „areál“, což je spíše oblast, výměra, prostranství, plocha, pole, obvod, okrsek, krajina, část, partie, městská čtvrť, tedy s jeho kulturně historickým vyzněním“.⁸ Pospíšilove teoretické premisy nachádzajú priamu a konkrétnu aplikáciu teritoriálneho prístupu v štúdiu literatúry.

⁸ POSPÍŠIL, Ivo: *Literární věda a teritoriální studie*. Nitra: FSS UKF, 2013.

Jednotlivé podkapitoly spája väčšinou špecifické a pohnutou históriou determinované teritórium strednej Európy, nie však vo svojej osamelosti a uzavretosti, ale v kontexte literárnych a literárno-kultúrnych impulzov „zvonku“. Opisuje poetiku literatúry strednej Európy, vkladá ju do rámca literárnohistorických interferencií, no nezabúda ani na špecifiká uvedeného priestoru (napríklad slovensko-maďarský, česko-nemecko-židovský kontext a podobne).⁹

Najnovšie Pospíšilove výskumy možno konfrontovať či porovnať aj s teritoriálnou víziou literárnej komparatistiky už spomínaného Dionýza Ďurišina či zovšeobecniť geografické determinanty medziliterárnosti: zónové komplexy, ďalej medziliterárne centrizmy a klasifikácia jednotlivých literárnych enkláv, eurocentrizmus, západoeurocentrizmus; medziliterárne spoločenstvá na základe geografického aspektu a napokon širší mediteránny okruh.

Na túto tému aplikujeme teoretické postuláty a konkrétne výskumy o dolnozemskej, krajanskej, resp. národnostnej literatúre. Vychádzame z premisy o vývinovej a typologickej súdržnosti slovenskej dolnozemskej literatúry. Slavistka a literárna teoretička Viera Žemberová si v tejto súvislosti napríklad všíma Harpáňovu publikáciu *Zápas o identitu*, a to najmä vo vzťahu k používanému pojmovému systému, teda hovorí o „*našej, krajanskej, národnostnej, menšinovej literatúre, lebo ňou vymedzuje tvorbu, ktorá vznikla mimo územia Slovenska*“.¹⁰ Pripomeňme, že autor uvažuje o vlastnom menšinovom kontexte (ex-Juhoslávia, Maďarsko, Rumunsko), ďalej je to dolnozemský slovenský, (celo)slovenský kontext a napokon kontext spoločenského okolia. (Nemenej zaujímavé je i Harpáňove zdôrazňovanie tzv. univerzitnej literárnej vedy na Dolnej zemi.) Teoretickú bázu v uvedenej tematike môže učiteľ (prednášateľ) vnímať a vysvetliť v nasledujúcich vzťahoch: menšinová literatúra ako pojem, extenzia pojmu, vzťah termínov menšinová literatúra – národnostná literatúra, ďalej menšinová literatúra ako súčasť medziliterárneho spoločenstva, menšinová literatúra vo vzťahu k medziliterárnym procesom a napokon špecifikum dolnozemskej slovenskej literatúry ako súčasť už spomínaných kontextov (s využitím doteraz dostupných ďalších publikácií, najmä od Petra Andrušku, ako napr. *Literárna tvorba Slovákov z Dolnej*

⁹ ŠUŠA, Ivan: *K teritoriálnym aspektom medziliterárnosti*. In: Preklad a tlmočenie 11. Ed. Vladimír Biloveský. Banská Bystrica: FF UMB, 2014, s. 75–85.

¹⁰ ŽEMBEROVÁ, Viera: *Kultúra a súčasnosť alebo priestor na medziliterárne zblížovanie*. In: Problémy slovakistiky v zrcadle areálovej filologie. Ed. Ivo Pospíšil. Brno: FF MU, 2010, s. 55–64.

*zeme, Antológia slovenskej krajskej poézie, Slovenčina a slovenská kultúra v živote zahraničných Slovákov a i.).*¹¹

V tejto súvislosti sa žiada spomenúť i Harpáňovu publikáciu *S literárnou vedou a kritikou*, v ktorej sa zameriava najmä na vzťah literárnej vedy a literárnej komunikácie, procesuálnosť literárnych hodnôt a rieši aj špecifické témy, ako sú generatívna poetika a tzv. pulzačná estetika. Pre študenta majú okrem teoretických aspektov význam najmä časti uvedenej publikácie (vo forme literárnokritických medialónov) o osobnostiach dolnozemskej literatúry či kritiky, ako napríklad Miroslav Dudok, Michal Babiak, Samuel Boldocký, Ján Kmeť a iní, ktorých tvorba je pre slovenského študenta často neznáma. Podobne môžeme využiť aj *Predslovy a doslovy*, v ktorých Harpáň analyzuje povojnovú slovenskú literatúru vo vtedajšej Juhoslávii, ako aj vývinové tendencie prózy tzv. juhoslovanských Slovákov. Nehovoriac o konkrétnych interpretačných publikáciách (napríklad *O Paľovi Bohušovi*), bohužiaľ, jedna vyučovacia hodina neposkytuje priestor pre interpretáciu monografických diel tohto typu, so študentmi na banskobystrickej univerzite však konkrétne z tejto monografie analyzujeme kapitolu *Typológia posunov v autorskom preklade* ako príklad vzťahu literárna komparatistika – umelecký preklad.¹² V tejto súvislosti je potrebné poukázať na Popovičovú teóriu (s ktorou sa zoznámili už v prvom ročníku v rámci predmetu Translatológia – tá je taktiež súčasťou spoločného základu)¹³. Nie náhodou translatológ, literárny komparatista a romanista Ladislav Franek zdôrazňuje pri analýze a charakteristike Popovičových východísk a princípov „ustavičný komparatívny záber a interdisciplinárny charakter poznávacieho procesu“ či zosúladenie individuálnej poetiky s teoretickými základmi poznávacieho

¹¹ Michal Harpáň v tejto súvislosti upozorňuje i na termíny „literatúra regiónu“ a „regionálna literatúra“ (v zmysle, že regionálne nie je vždy lokálne). Navyše, ako píše: „netreba osobitne zdôrazňovať, že medzi pojmami regiónu a menšiny nie je znamienko rovnosti. Každá menšina vcelku síce je regionálne vymedzená, ale jej hranice nie sú prísne, umožňujú rozličné prepájania podobných javov a kritického konfrontovania s javmi opačnej orientácie“. In: HARPÁŇ, Michal: *Texty a kontexty. Slovenská literatúra a literatúra dolnozemských Slovákov*. Bratislava: Literárne informačné centrum, 2004, s. 93.

¹² Porov. HARPÁŇ, Michal: *Literárne paradigmy*. Nadlak – Bratislava: ESA, 2004; tenže: *Predslovy a doslovy*. Báčsky Petrovec: Slovenské vydavateľské centrum, 2009; tenže: *S literárnou vedou a kritikou*. Báčsky Petrovec: Kultúra, 2005.

¹³ Porov. GÁFRIK, Róbert: *Polemika medzi Ďurišinom a Popovičom*. Slovak Review 13, 2004, č. 2, s. 156–161.

procesu¹⁴, pričom si všima napríklad komparatívne aspekty slovenskej prekladovej tvorby z druhej polovice 19. storočia v Popovičovej publikácii *Preklad a výraz* z roku 1968.

Na navrstvenie doteraz uvedenej teoretickej bázy je potrebné študentom uviesť vhodné praktické príklady komparatistických prác (analógie a diferencie v diele vybraného slovenského a dolnozemskeho autora, motivicko-tematické aspekty v tvorbe dvoch vybraných slovenských, resp. dolnozemskejších autorov, porovnanie vybraných aspektov v rámci tzv. tematického plánu literárneho diela, najmä postáv či priestoru a podobne).¹⁵ Napríklad od dolnozemskej slovenskej literatúry k širšiemu mediteránnemu okruhu smeruje kolektívna monografia *Kultúrne paralely a diverzity vo filológii*. V spoločnom tíme sa pri elaborácii tejto monografie stretli viacerí členovia vtedajšieho Oddelenia prekladateľstva a tlmočníctva Katedry slovenského jazyka a literatúry Fakulty humanitných vied UMB (v súčasnosti členovia Katedry translatológie Filozofickej fakulty UMB) a rozšírili tak diapazón výskumu na širší geografický kontext.¹⁶

¹⁴ FRANEK, Ladislav: *Poetika umeleckého prekladu*. In: *Preklad a tlmočenie 10. Nové výzvy, prístupy, priority a perspektívy*. Ed. Vladimír Biloveský. Banská Bystrica: FHV UMB, 2012, s. 57.

¹⁵ Ako príklad uveďme tie, ktoré využíva pri vyučovaní autor tohto príspevku (od Michala Harpáňa): štúdiu o vzťahu poézie Vaska Popu a Jána Ondruša (z knihy *Priestory imaginácie* z roku 1974, resp. aktualizovaná verzia v spoločnej monografii *Kultúrne paralely a diverzity vo filológii* z roku 2010), *Súvislosti slovenského a srbského básnického nadrealizmu* (z rovnomennej knihy z roku 1974), komparatívnu štúdiu o tvorbe Laca Novomeskeho (*Kritické komentáre* z roku 1978) a pod.

¹⁶ Orientáciu na stredoeurópsky a juhoeurópsky priestor (podľa vedeckého zamerania jednotlivých spoluautorov) rozšírili nielen geografický a kultúrny areál (ex-juhoslovenský – Michal Harpáň, dolnozemskejší slovenský, rumunský a rumunsko-slovenský – Michal Harpáň, maďarsko-slovenský – Anita Huťková a Ladislav Gyorgy, taliansko-slovenský – Ivan Šuša a Patrícia Prando), ale i samotné paralely a diferencie v rámci filológie a translatológie. Osobitná pozornosť je venovaná otázkam kontaktológie a typológie na vybraných príkladoch. Prínos projektu možno sledovať na niekoľkých rovinách. Ako v tejto súvislosti konštatuje v zborníku *Kultúrne paralely a diverzity vo filológii* lingvistka a translatologička Anita Huťková, primárne je to „oživenie“ témy kultúrnej blízkosti a vzdialenosti krajín južnej Európy a Slovenska, a to najmä z aspektu literárnych tradícií a komunikačných aspirácií tohto priestoru v najširšom význame slova. Sekundárne sa diverzity a paralely stávajú zdrojom spoznania vzdialeného, cudzieho a nepoznaného. Spoznanie, osvojenie si a akceptovanie inonárodných kultúrnych elementov a špecifik prispieva ku kultúrnemu rastu národa, ktorý sa nebojí konfrontovať svoje s cudzím. Hľadanie paralel a pomenovanie diverzít je súčasťou zvyšovania sebapoznania národa. Dôležitou rovinou je aj orientácia na pomerne blízke, a predsa málo preferované (tzv. malé) kultúry. Južná línia predstavuje

Záver

Všetky doteraz uvádzané skutočnosti sme sa v rámci novej akreditácie (od roku 2015) pokúsili obsahovo-tematicky a metodologicky skĺbiť do takzvaných modulov. Translatologický základ bude mať dva moduly (každý modul s dotáciou päť kreditov): okrem samotného predmetu Translatológia to bude jazykový (Praktická slovenčina I. a II.) a literárno-prekladový (Dejiny prekladu a Literárna komparatistika) modul. Ako vidieť aj zo zamerania programu, najvýraznejší súzvuk (v zmysle prepájania vedných disciplín a vzájomnej nadväznosti) budú vytvárať práve literárna komparatistika a preklad. Naša snaha vyučovať predmet literárnej komparatistiky (okrem spoločnej teoretickej bázy) v každej skupine so zameraním na konkrétny geografický a literárno-kultúrny areál (napr. pre študentov taliančiny slovensko-talianske medziliterárne vzťahy, pre študentov francúzštiny slovensko-francúzske medziliterárne vzťahy atď.) sa v súčasnosti síce nedá realizovať (najmä kvôli potrebe kvalifikačného rastu jednotlivých pedagógov, ich počtu, diferentnému zameraniu a podobne), vyriešili sme to však ponúknutím výberových modulov, na ktorých bude participovať viacero odborníkov so zameraním na vybrané medziliterárne spoločenstvá či areály.

Literatúra

- FRANEK, Ladislav: *Poetika umeleckého prekladu*. In: Preklad a tmočenie 10. Nové výzvy, prístupy, priority a perspektívy. Ed. Vladimír Biloveský. Banská Bystrica: FHV UMB, 2012, s. 57.
- GÁFRIK, Róbert: *Polemika medzi Ďurišinom a Popovičom*. Slovak Review 13, 2004, č. 2, s. 156–161.
- GNISCI, Armando: *Porovnávacía literatúra ako disciplína vzájomnosti*. Prel. Pavol Koprda. Slovak Review 3, 1994, č. 3, s. 177.
- HARPÁŇ, Michal: *S literárnou vedou a kritikou*. Báčsky Petrovec: Kultúra, 2005.
- HARPÁŇ, Michal: *Teória literatúry*. 4. vyd. Bratislava: ESA, 2009.
- HARPÁŇ, Michal: *Texty a kontexty. Slovenská literatúra a literatúra dolnozemsých Slovákov*. Bratislava: Literárne informačné centrum, 2004.
- HRABÁK, Josef: *Poetika*. Praha: Československý spisovateľ, 1977.

oproti dnes populárnym cestám na Západ nové inšpirácie v areáli potenciálneho obchodného, politického a kultúrne bohatého fungovania Slovenska. Práve preto je táto publikácia (vydaná na CD) vzhľadom na širší geograficko-kultúrny, literárny a jazykový aspekt výrazne použiteľná i v pedagogickej praxi pre vysoké školy.

- KOPRDA, Pavol: *Hermeneutická hodnota slovenskej a českej teórie medziliterárnosti*. In: *Česká a slovenská slavistika na počátku 21. století*. Eds. Ivo Pospíšil – Miloš Zelenka – Anna Zelenková. Brno: FF MU, 2005, s. 95–106.
- Kol. autorov: *Kultúrne paralely a diverzity vo filológii*. Banská Bystrica: FHV UMB, 2010.
- MANNA, Francesco: *Lingua e Stile*. Milano: Carlo Signorelli, 2003.
- POSPÍŠIL, Ivo: *Literární genologie*. Brno: Masarykova univerzita, 2014.
- POSPÍŠIL, Ivo: *Literární věda a teritorialní studie*. Nitra: FSS UKF, 2013.
- POSPÍŠIL, Ivo – ZELENKA, Miloš: *Meziliterární společenství – meziliterárnost – meziliterární centrizmy – světová literatura (Ke koncepci Ďurišinoва týmu)*. Opera Slavica 17, 1997, č. 7.
- POSPÍŠIL, Ivo – ZELENKA, Miloš: *Metodologické kořeny a souvislosti koncepce Ďurišinoва týmu*. In: *Dobrodružstvo bádania (O živote a diele Dionýza Ďurišina)*. Ed. Ján Koška. Bratislava: Ústav svetovej literatúry SAV, 2002, s. 75–89.
- ŠUŠA, Ivan: *K teritoriálnym aspektom medziliterárnosti*. In: *Preklad a tlmočenie 11*. Ed. Vladimír Biloveský. Banská Bystrica: FF UMB, 2014, s. 75–85.
- ŠUŠA, Ivan: *K terminologickej diferenciacii v oblasti žánrovej klasifikácie (z aspektu česko-slovenskej teórie literatúry)*. In: *Litteraria Humanitas. Problémy poetiky*. Eds. Josef Dohnal – Danuše Kšicová – Ivo Pospíšil. Brno: FF MU, 2006, s. 37–384.
- ŠUŠA, Ivan: *Komparatistické a prekladové aspekty v slovensko-talianskych medziliterárnych vzťahoch*. Banská Bystrica: FHV UMB, 2011.
- VLASÍN, Štěpán: *Slovník literární teorie*. Praha: Československý spisovatel, 1977.
- ZELENKA, Miloš: *Česká a slovenská literárna komparatistika 20. storočia*. In: *Trináct let po/Trináct' rokov po...* Brněnské texty k slovakistice IX. Eds. Ivo Pospíšil – Miloš Zelenka – Anna Zelenková. Brno: FF MU, 2006, s. 260–272.
- ZELENKA, Miloš: *Hermeneutická linie italské komparatistiky*. Svět literatury 8, 1998, č. 15, s. 112.
- ŽEMBEROVÁ, Viera: *Kultúra a súčasnosť alebo priestor na medziliterárne zblížovanie*. In: *Problémy slovakistiky v zrcadle areálovej filologie*. Ed. Ivo Pospíšil. Brno: FF MU, 2010, s. 55–64.

PhDr. Ivan Šuša, Ph.D.

Katedra translológie FF UMB v Banskej Bystrici

ivan.susa@umb.sk

